

MUSEET FOR THY OG VESTER HANHERRED

BYGHERRERAPPORT

Landlyst I og II. Jour. nr. THY 3971 og THY 3987

Boplads med huse og dyrefolde fra bronzealderen samt grøftanlæg ved overpløjet høj.

Anne-Louise Haack Olsen

BRONZEALDERHUSE VED LANDLYST

Baggrund for undersøgelsen

I efteråret 2004 indledte Museet for Thy og Vester Hanherred undersøgelsen af en del af en boplads med velbevarede hustomter fra bronzealderen ved Landlyst i den vestlige udkant af Thisted. Undersøgelsen var foranlediget af planer om at udstykke området som byggegrunde.

Bygherren var entreprenør Hans Otto Kjær, Thisted, der sammen med Thisted kommune har finansieret undersøgelseerne. En mindre del af udgifterne er afholdt af museet.

Undersøgelsens resultater

Udgravningen ved Landlyst resulterede i en samling af meget velbevarede hustomter og spor af dyrefolde fra ældre og mellemste bronzealder – tidsrummet mellem 1500 og 1000 f. Kr.

Thy i bronzealderen

Fra denne tid stammer de mange gravhøje, der stadig præger landskabet i Thy. De vidner om, at landsdelen i bronzealderen rummede et blomstrende og velfungerende samfund. Mange fund af våben og smykker af bronze – ind imellem også af guld - fra tidens grave vidner om velstand og kontakt til andre egne.

Undersøgelser af gravene har fundet sted i mange år, men først i de senere år er man begyndt for alvor at finde de levendes boliger. Husene ved Landlyst er, sammen med to huse ved Drengshøj ca. 1 km. nordligere, de første bronzealderhuse, der er undersøgt omkring selve Thisted.

Husene ved Landlyst

Der blev fundet spor efter i alt 6 huse, hvoraf huse 1, 2, 4 og 5 var velbevarede med helt eller delvis bevaret væg, mens hus 3 og hus 6 var dårligere bevaret. Se oversigtsplan side 8. Som noget særligt havde to af husene spor efter stalden, hvilket er meget sjældent på denne tid. Husene 1, 2 og 4 har alle haft vægge sat af tætstillede stolper med fletværk

imellem. Hus 5, der var det ældste, havde vægge sat af større stolper med længere mellemrum. Måske har det haft trævægge i en bulkonstruktion bestående af vandrette træplanker som udfyldning mellem stolperne. Det er ellers sjældent i Thy, hvor træmangel var et voksende problem i bronzealderen.

Taget var båret af to rækker fritstående stolper inde i huset, som herved fik en treskibet grundplan. Alle stolperne var sat ned i jordgravede huller, og det er sporene efter disse huller, der stadig kan ses i dag, 3000 år senere.

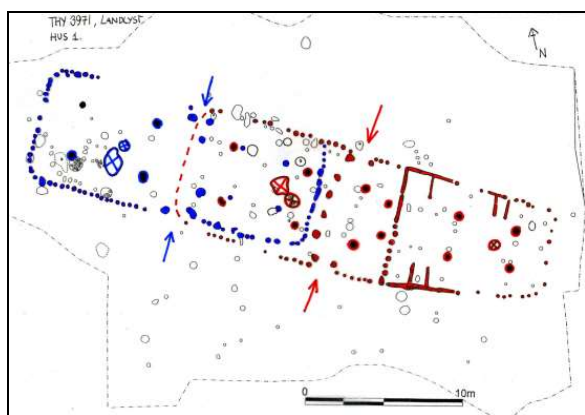

Hus 1 ved Landlyst afdækkes med maskine under overvågning af en arkæolog. Væggens stolpehuller ses som mørke pletter i den lyse undergrund efter at pløjejorden er gravet bort af maskinen. De er mærket med hvide sedler. Efterfølgende blev alle stolpehuller og andre anlægsspor målt op og de vigtigste blev snittet, d.v.s. halvdelen udgravet, så man kunne se tværsnittet, cf. side 4.

Alle gulvlag var forlængst ødelagt af dyrkning, og det er således først og fremmest husenes grundplaner, vi i dag kan rekonstruere. De kan imidlertid belyse flere sider ved bronzealderfolkenes hverdag, som man ikke finder spor efter i gravene.

Hus 1

Hus 1 er et godt eksempel på de huse, som dannede ramme om hverdagslivet i bronzealderen. Det var et langhus på ca. 23,5 x 8 m, d.v.s. ca. 188 m² under tag. Heller ikke efter moderne målestok noget helt lille hus. Det var orienteret VNV-ØSØ og rettede sig dermed efter den herskende vindretning. Huset smalnede let mod østenden, hvor stalden var.

Udsnit af udgravningsplanen, der viser stolpehullerne i hus 1 (rødt) og hus 2 (blåt). Hus 2 er det ældste. Husene overlapper og blev først antaget for at være ét hus, som var forlænget i østenden. Senere granskning af planerne viste dog, at der er to huse. Pilene viser indgangene, jordovne er mærket med et kryds. Se også plan side 9.

Huset efterfulgte et mindre hus, **hus 2**, men lidt forskudt mod øst. I begge langsider var der døråbninger, markeret ved to større stolper, der var trukket lidt ind i huset. På tværs af huset kunne der ses spor af skillevægge, der opdelte det i flere rum: Et vestrum, der formentlig var rammen om familiens daglige sysler; et midterrum som en

slags forstue med de to modstillede indgange, og et rum mod øst hvor stalden havde været. Her ses båsene som små skillevægge vinkelret på langvæggene. Der har kunnet stå ca. 20 stk. kvæg i stalden, men vi kender ikke den aktuelle størrelse på bronzealderbondens besætning.

I vestrummet var der spor efter jordovne, d.v.s. gruber med trækul og ildsprængte sten. Der har sikkert også været et ildsted i gulvniveau, men det var forlængst bortpløjet. I østenden sås også en lille jordovn.

Efter at hus 1 var blevet for brøstfældigt og for længst var revet ned blev et andet hus bygget ovenpå, men med en anden orientering. Af dette hus, **hus 3**, var kun hullerne efter de tagbærende stolper tilbage sammen med spor efter en jordovn.

Området øst for hus 1-3 er for længe siden bortgravet ved anlæggelsen af Dragsbæk Stadion. Hvilke huse der kan have ligget her, får vi aldrig at vide. Derimod blev der vestfor fundet spor efter endnu tre huse, hus 4-6. Heraf var især hus 4 og hus 5 meget velbevarede med spor efter store dele af væggene.

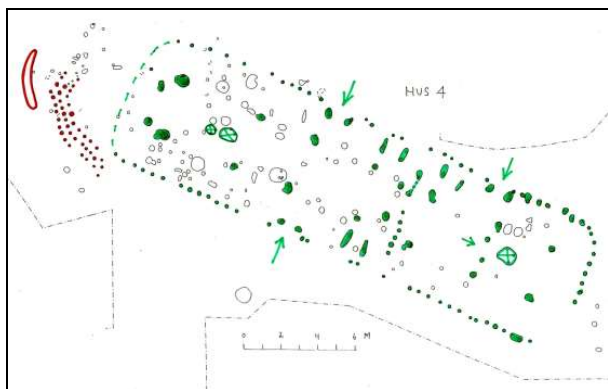
Der graves i hus 4

Hus 4 lignede hus 1, men var 26 m langt og 7,5 m bredt. Her var altså ca. 195 m² under tag. Huset var specielt ved at have to indgange i nordsiden, henholdsvis 10 og 20 m fra vestenden. Dette er ikke almindeligt, men

interessant nok havde et af husene ved Drengshøj også to indgange i den ene langside.

Også hus 4 havde haft en stald, men her lå den midt i huset, hvor båseskallerummene ses som korte, aflange striber. I hver ende af huset lå et rum med én eller flere ild- og kogegruber. Det er muligt, at der har boet to husholdninger i huset – måske har vi aftægtsboligen i østenden?

Husets vestgavl var helt forsvundet, men dens placering kan udregnes efter afstanden ind til de indre stolper, der bar taget.

Udsnit af udgravningsplanen, hvor stolpehullerne i hus 4 er markeret med grønt. Med rødt er markeret en del af et tredobbelt stolpehegn, antagelig en dyrefold. På dens yderside ses en lille rest af en grøft. Se også planen side 9.

Hus 4 er med sin størrelse, sine velbevarede vægge og de mange detaljer – stalden, skillevæggene, de to indgange og de to beboelsesrum – en af de vigtigste hustomter fra bronzealderen i Midtthy.

Syd for hus 4 lå **hus 5**, der var lige så langt som hus 1, men smallere. Som nævnt var det solidere bygget med kraftige vægstolper, muligvis fra bulvægge. Det målte 23,5 x 6 m og havde dermed et areal på 141 m². Også her var der en jordovn i hver ende, men der blev ikke fundet båseskallerum.

Nord for hus 4 lå endelig **hus 6**, der imidlertid var meget dårligt bevaret.

Snittede stolpehuller i væggen i hus 4

En mulig dyrefold

Ved den vestlige ende af hus 4 kunne der i den lyse undergrund ses en hel sværm af runde, mørke pletter, der lå tæt sammen på tre rækker og dannede en buet figur. Det var stolpehuller, men ikke fra huset.

De mange stolper har været en del af en indhegning, muligvis en husdyrfold. De store åbne overdrev i datidens landskab har givet græsning til både kvæg og får, der både leverede kød, men også uld til klædedragten og skind og læder til sværdbælter og meget andet. Lignende indhegninger kendes fra andre bronzealderboplads i Thy, men stort set ikke fra resten af landet.

Forkullede kornkerner

Der blev ikke fundet mange genstande i husene – de er for længst ødelagt, da gulvlagene blev pløjet op. De vigtigste fund kom fra store poser med jord, der blev gravet op fra jordovnene og taget med tilbage til museet.

Da de blev skyllet igennem i et særligt apparat, flød nogle små, sorte partikler oven på vandet. Det var forkullede korn og stumper af trækul fra gruberne.

De forkullede korn kan være havnet i gruben ved, at man har tørret eller ristet

kornet før det blev malet - så bliver smagen sødere og kærnerne bliver lettere at knuse, så man kan koge grød af dem. Et foreløbigt gennemsyn har vist kerner af både hvede og byg samt græsfrø.

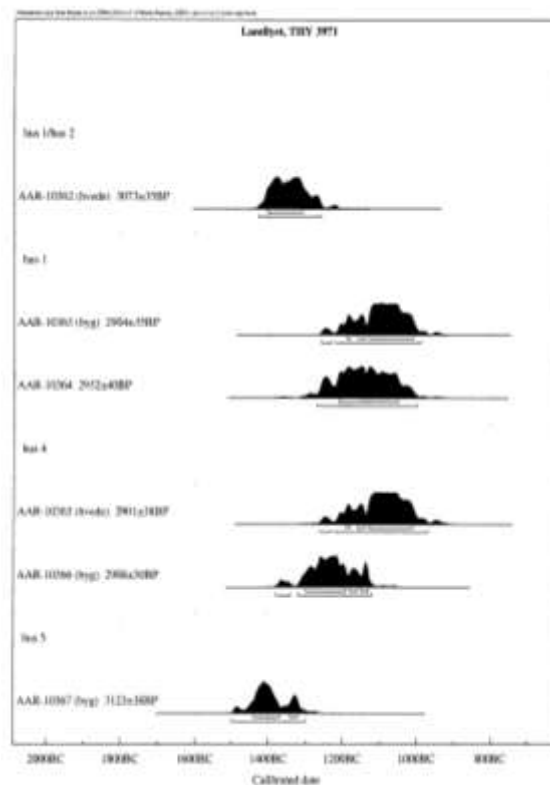
En jordovn med brændte sten. I den mørke fyld fandtes forkullede kornkerner.

Hvedekorn fortæller om husets alder

Kornene fortæller ikke kun, hvad bronzealderfolkene dyrkede på deres marker. De kan også fortælle om husenes alder.

Modsat trækul, der kan stamme fra gamle træer eller genanvendt tømmer, er kornet dyrket på det tidspunkt, hvor der boede folk i husene. En enkelt eller et par kerner er nok til en C14 datering, hvor man måler indholdet af den radioaktive kulstof-isotop C14. Den findes i alle levende organismer, men så snart organismen er død begynder C14 indholdet at nedbrydes i en bestemt takt.

Ved at måle, hvor meget C14 der er tilbage i frøene, kan man med en vis usikkerhed beregne, hvor længe det er siden, at planten døde – d.v.s. blev høstet. Der er lavet C14 analyser på korn fra hus 1, hus 2, hus 4 og hus 5. De viser, at hus 1 og hus 4 er stort set lige gamle og stammer fra tiden omkring 1100 – 1200 f. Kr. mens hus 5 og hus 2 er 1-200 år ældre med hus 5 som det ældste.

Kurver, der viser C14-dateringerne for hus 2, hus 1, hus 4 og hus 5. Den øverste datering mærket hus 1/2 gælder kun hus 2.

Lighederne mellem de yngste huse 1 og 4, hver med to dateringer, er tydelig, mens hus 2 og hus 5 klart er ældre. Hus 5 er fra tiden lige omkring 1400 f.Kr.

Enkeltgårde i landskabet

At hus 1 og 4 er omtrent lige gamle betyder ikke, at de har ligget der på nøjagtig samme tid. Husenes levetid var kort og afhang af, hvor længe træstolperne i de jordgravede huller kunne stå før de rådned.

Moderne forsøg viser, at det næppe har varet mere end 30 – 50 år. Så lille en tidsforskel kan C14-analyserne ikke påvise. Det er derfor lige så sandsynligt, at de to huse har afløst hinanden. En eller to gårde på samme sted på et givet tidspunkt er det generelle bebyggelsesmønster på denne tid. Først senere, i jernalderen, begynder man at flytte sammen i egentlige landsbyer.

Langhøjen i Thisted

C14-dateringerne viser, at husene stammer fra den tid, hvor de fleste af Thy's mange hundrede gravhøje blev opført. De allerfleste af dem er rundhøje, men omtrent 700 m nord for Landlyst ligger Danmarks længste bronzealderlanghøj, "Langdos", på et åbent areal inde midt i Thisted by.

Højen er i dag fredet, men i den nordvestlige, sløjfede ende blev der i 1960 udgravet en stenkiste fra bronzealderen, 13-1400 år f. Kr. Den person, der er begravet her, kan altså have kendt beboerne i hus 5 eller hus 2 ved Landlyst.

Langhøjen i Thisted tegnet i 1878. Dengang lå den uden for byen.

Landskabet

Husene ved Landlyst lå højt i landskabet med vidt udblik over Thisted Bredning. De er placeret ved sydkanten af et stort højdedrag, der strækker sig kileformet ud mod Limfjorden.

Ældre kort over området. Den røde firkant nr. 80 markerer bopladsen ved Landlyst.

I området omkring Landlyst kendes ud over den store langhøj enkelte runde gravhøje, der ikke er undersøgt.

Helt nede ved kysten blev i 1920 i murer Reenberg's have fundet en lille kiste af kalksten med brændte menneskeknogler og en bronzeknap (nr. 60 på kortet). Den stammer fra tiden omkring 1000 f. Kr. og er lidt yngre end graven i langhøjen, men muligvis samtidig med hus 1 og 4 fra Landlyst. Hvor vidt der har været en gravhøj på stedet, lader sig ikke afklare i dag, men der kendes også grave fra bronzealderen uden høj.

En grøft ved gravhøjen

En halvrund grøft ses som et mørkt bånd i den lyse undergrund.

Længst mod vest er udstykningsområdet afgrænset af et levende hegn. Her ligger en utydelig forhøjning i terrænet, der efter alt at dømme engang har været en gravhøj – måske stedet, hvor ejeren af et af husene er gravlagt for over 3000 år siden.

Størstedelen af højresten blev ikke berørt af byggeplanerne og er derfor ikke undersøgt, men en søgegrøft i den østlige udkant afslørede en besynderlig halvmåneformet grøft, der måske har sammenhæng med højen (nr. 81 på kortet, gravhøjen har nr. 29).

Funktionen af grøften kendes ikke, men i andre sammenhænge har man uden for højene fundet spor efter konstruktioner, der kan være brugt ved begravelsesceremonier.

Undersøgelsens perspektiver

Fundene fra de mange gravhøje med deres indhold af grave med bronzesværd, smykkenåle, armringer m.m. har givet os en stor viden om, hvordan folk i bronzealderen gik klædt, og hvordan deres våben og smykker så ud.

Indtil for ca. 30 – 40 år siden vidste man til gengæld næsten intet om, hvordan de boede, hvad de dyrkede eller hvordan deres daglige tilværelse formede sig.

I 1939 klagede Nationalmuseets direktør, rigsantikvar Johannes Brøndsted, i den første udgave af det store værk ”Danmarks Oldtid”, over at til trods for de mange gravhøje med flotte fund kunne man næsten kun beskrive livet i bronzealderen på baggrund af de døde grave.

Der var stort set ingen fund af huse, marker og alt det andet som hørte til menneskers daglige tilværelse. Først inden for de senere år er der for alvor begyndt at dukke bronzealderhuse op i større omfang. Det første hus fra ældre bronzealder i Thy blev fundet i 1990 ved Bjerre Enge i Nordthy.

I dag kendes adskillige huse fra denne tid, men det er meget få, der er så velbevarede og har så mange detaljer som husene fra Landlyst. De er derfor vigtige brikker i det arbejde, der foregår i øjeblikket med at undersøge bronzealderens bopladser og huse i Thy.

Endnu mere betydning får fundene fra Landlyst, fordi det har været muligt at undersøge et større område omkring husene med søgegrøfter. Det viser, at husene gennem flere hundrede år har ligget mere eller mindre inden for det samme mindre område, mens der udenom sikkert har været marker og græsningsarealer til dyrene.

De store udgravninger ved Bjerre Enge er for tiden ved at blive publiceret. I dette arbejde inddrages også alle de øvrige huse fra ældre bronzealder i Thy, og her indgår de veldaterede og velbevarede huse ved Landlyst som vigtige brikker i det store puslespil.

Fosfatanalyser

Over hus 1 og hus 4 blev der taget en lille jordprøve for hver meter med henblik på en evt. senere analyse af jordens fosfatindhold. Herved kan man efterprøve teorierne om staldens placering i huset, idet husdyrenes gødning og ajle under heldige omstændigheder selv efter 3000 år kan spores som et forhøjet fosfatindhold i jorden under huset. Analyserne vil dog af økonomiske årsager ikke blive foretaget inden for rammerne af denne undersøgelse.

Afslutning

Undersøgelsen ved Landlyst har med sine velbevarede og veldaterede huse og andre anlæg givet et værdifuldt bidrag til forståelsen af husenes og bebyggelsens udvikling i bronzealderen. Ud fra et lokalt synspunkt er det et meget kærkomment bidrag til belysning af oldtidens bebyggelse i og omkring Thisted, men de kan med deres mange detaljer også indgå i analyser på regionalt og nationalt plan.

Yderligere læsning:

Jørgen Jensen: *Danmarks Oldtid. Bronzealder 2000-500 f.Kr.* Gyldendal 2002

Mette Roesgaard Hansen og Anne-Louise Haack Olsen: Fortællingen om Landlyst og Drengshøj. *Historisk Årbog for Thy og Vester Hanherred 2005 p. 47-56.*

Udgravningens data

Museet for Thy og Vester Hanherred jour.nr. THY 3971 & THY 3987. Landlyst I-II

Kulturarvsstyrelsen jour.nr. 2003-2123-0447

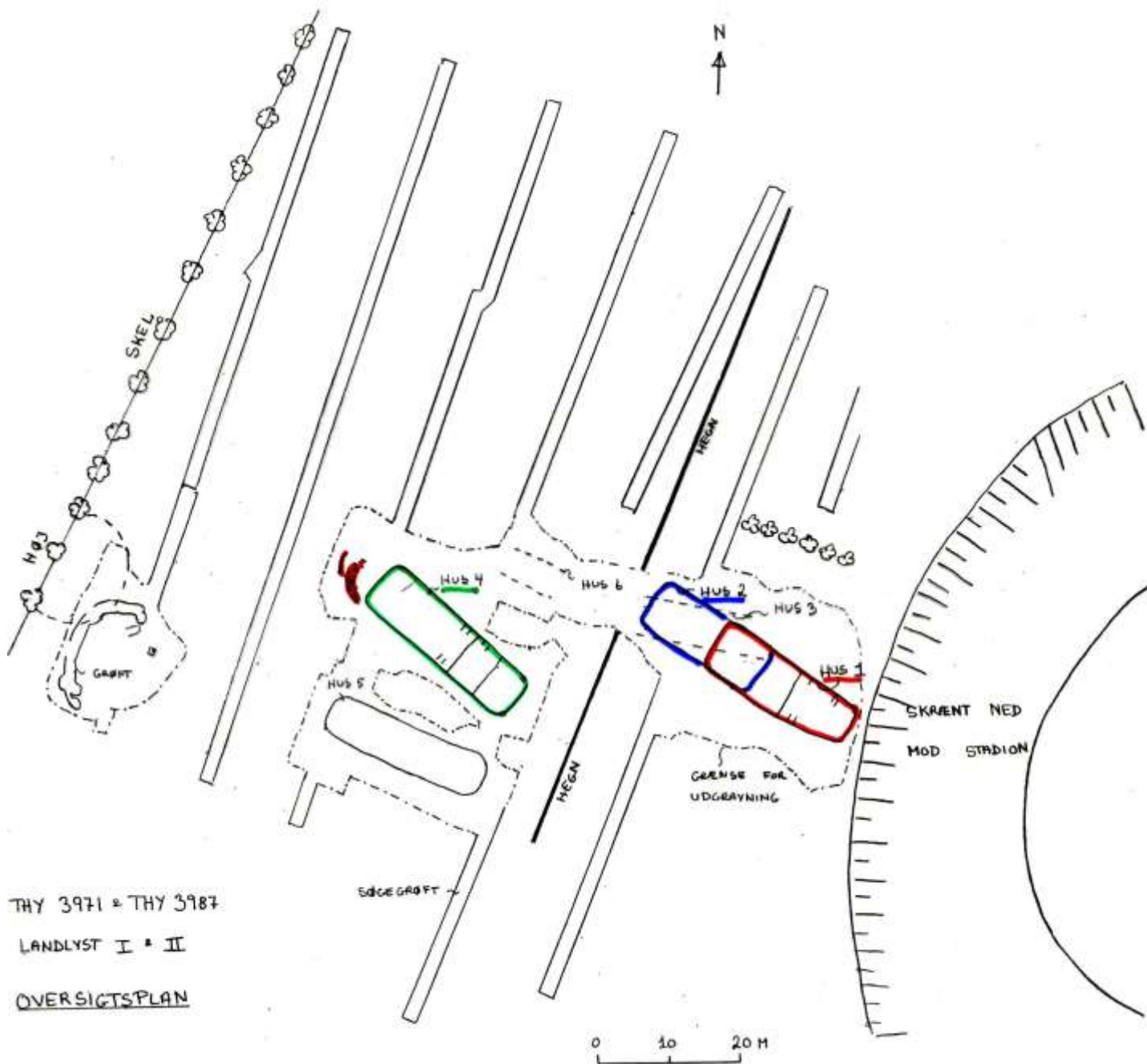
Bygherre: Hans Otto Kjær, Grandalsvej 45, 7700 Thisted

Daglige ledere: Stud.mag. Mette Roesgård Hansen og cand. mag. Anne-Louise Haack Olsen.

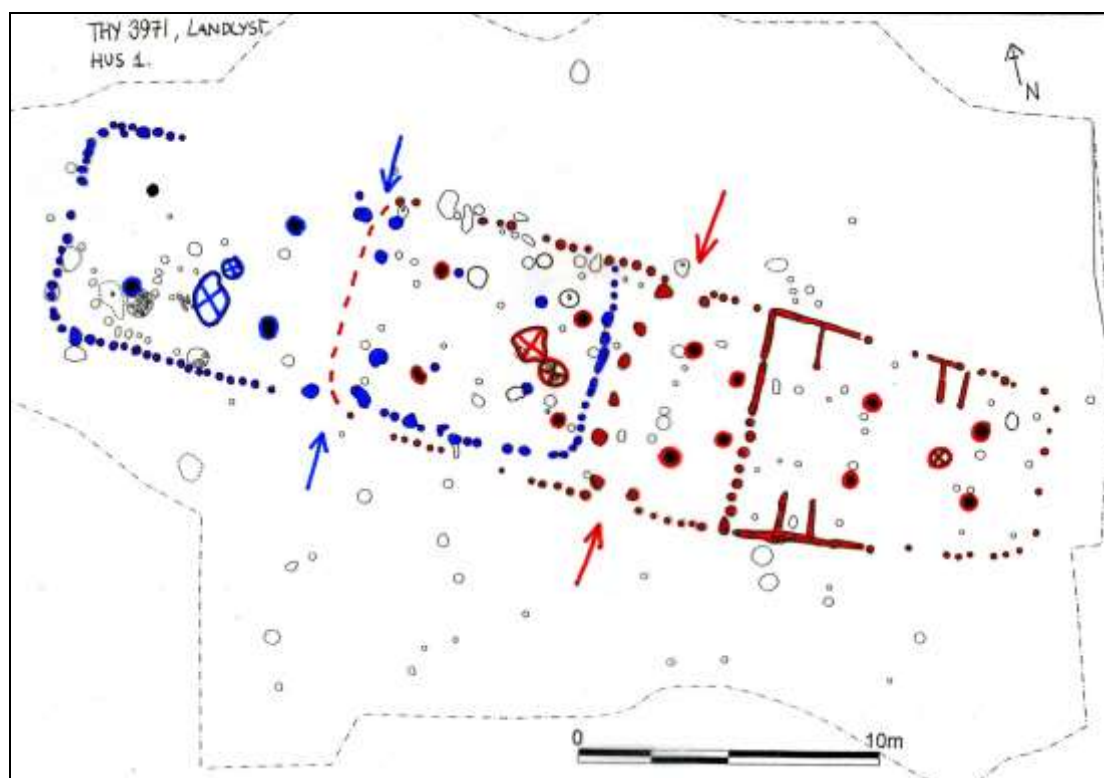
Entreprenør: Jørgen Thomsen Aps, Mejerivej 50, Østerild, 7700 Thisted

Rapport : Anne-Louise Haaack Olsen

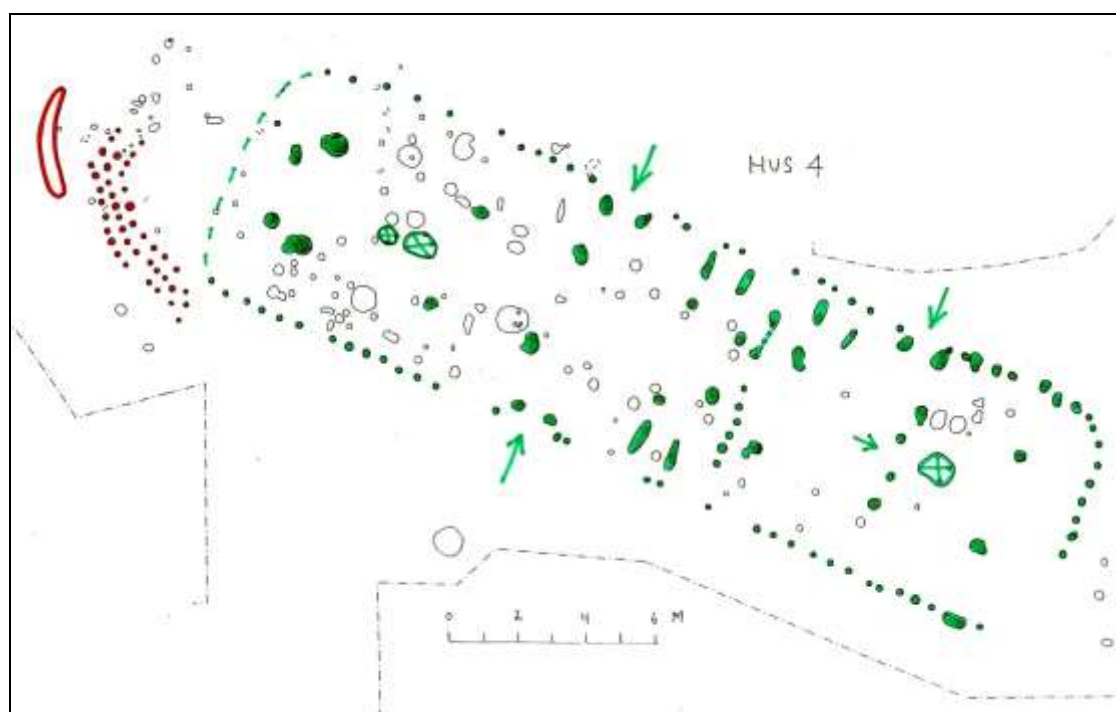
2007-07-05

THY 3971 = THY 3987
LANDLYST I = II
OVERSIGTSPLAN

Hus 1 (rød signatur) og hus 2 (blå signatur). Hus 2 er ældst.

Hus 4 med rest af stolpeindhegning

År f/e. Kristus	Perioder	Kulturgrupper	
2000	Historisk tid	Middelalder (1050-1536)	
1000		Vikingetid	
0	Jernalder	Germansk Jernalder	
		Romersk Jernalder Førromersk Jernalder	
1000	Bronzealder	Yngre Bronzealder	
		Ældre Bronzealder	
2000	Bondestenalder	Dolktid	
		Enkeltgravskultur	
3000		Jættestuetid Tragtbægerkultur	
		Dyssetid	
4000	Jægerstenalder	Ertebøllekultur	
5000		Kystkultur	Kongemosekultur
6000			Maglemosekultur
7000	Rensdyrjægerkultur	Ahrensburgkultur	
8000		Brommekultur	
9000		Federmesserkultur	
10.000		Hamburgkultur	
11.000			
12.000			

Tidstavle